

ПРОСТОРОВА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЕКЗИСТЕНЦІЙНОГО РЕЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛІ РАНЬООНОВАНГЛІЙСЬКИХ ПАМ'ЯТОК)

*Стаття присвячена аналізу периферійного значення локалізації екзистенційних речень. Наведено приклади часової та просторової локалізації буття предмета у раньооновангліській мові. Проаналізовані омонімічні до екзистенційної моделі конструкції із початковим *there*.*

Категорія буття є універсальною понятійною категорією, що зберігає однозначну відповідність у різних мовах і культурах [1: 6]. Особливості структури та функціонування екзистенційних речень неодноразово слугували об'єктом дослідження на матеріалі, мов різних за типом своєї граматичної будови [1; 2; 3; 4; 5]. Метою статті є аналіз функціонування екзистенційних речень з периферійним значенням локалізації. Об'єктом статті є речення *буття* зі структурною схемою *there – be – NP – L* у раньооновангліській період. Предмет дослідження складають особливості семантичного варіювання екзистенційних речень та закономірності їх семантичного зближення з локативними реченнями. Актуальність пропонованої праці полягає у спрямуванні сучасних лінгвістичних студій на вивчення онтологічних фактів із погляду їхньої форми та змісту, в тому числі в історичному аспекті, а також встановлення їх відношень.

У висвітленні проблематики екзистенційних речень існують певні лакуни, насамперед у контексті необхідності врахування новітніх досягнень лінгвістичної думки. У цьому зв'язку слід звернутися до визначення семантичної категорії буття, яка включає значення існування з його трьома фазами (початок, продовження, кінець), неіснування, зміну форми існування [1; 6], каузацію [7: 220], місцезнаходження об'єкта в геометричному просторі, його наявність / відсутність [4], інтродуктивне значення [1]. Окрім центральних значень цієї семантичної категорії виділяють також периферійні: подійність, статальність, характеристика [1; 3; 4].

Дискусійним і досі залишається питання про співвідношення екзистенційних та локативних речень. Деякі дослідники вважають, що до класичних речень *буття* слід віднести лише ті речення, в яких локалізатором є уявлення про світ взагалі [2: 212], а інші сфери *буття* складають спірні випадки, а саме, складні екзистенційно-локативні ситуації. У певному висловленні одна має бути головною (екзистенційна або локативна), інша виражає фонові ознаки [3; 4: 113]. При цьому речення відносять до буттєвого типу, оскільки семантика дієслова є визначальною по відношенню до семантики локалізатора [8: 57].

Чіткої межі між категорією існування та локації не існує. Вони мають свої точки перетину, особливо, коли чітко обмежене місце *буття*. Границю між ними можна визначити інтуїтивно, на основі суб'єктивної думки мовця (пор., напр. актуальний поділ речення Н.Д. Арутюнової [2], та положення справ А. Мустайоки [7]). Різниця між екзистенційними та локативними висловленнями полягає в їх комунікативній структурі, перші інформують про наявність об'єкта у просторі, другі – про місце знаходження цього об'єкта. Зазначають також, що в екзистенційних моделях зв'язок між об'єктом і простором є набагато тіснішим ніж у локативних [9: 572-573].

Аналізуючи речення буття, О. Селіверстова схиляється до їх просторової інтерпретації: існувати – означає десь знаходитися, займати точку на осі часу [9: 560]. Термін простір при цьому використовується у широкому значенні (простір ситуації, простір системи) і прирівнюється до поняття *простору* в математиці, а саме: він визначається через поняття *безлічі, численності* (простір як дискретне або недискретна множина графічних точок, які утворюють певну структуру) [9: 565].

Уживання локалізатора в екзистенційних реченнях ми вважаємо релевантним, оскільки буття предмета – це завжди його знаходження у системі координат, часу та простору, буття Речі – це завжди її буття в певному Місці [10: 69]. Буття схематизують як ситуацію, в якій виокремлюється певна Річ, певне Місце, та відносини буття між учасниками ситуації [10: 68]. При цьому дискусійним залишається питання про референційність Речі (пор., неререференційність [3], референційність [10]). Головна різниця між екзистенційним і неекзистенційним реченням полягає у "виборі перспективи", тобто точки зору, із якої ми розглядаємо ситуацію. Якщо ми виділяємо центром перспективи Річ, то речення буде неекзистенційним, якщо Місце воно буде буттєвим [10: 69-71].

Повідомлення про місцезнаходження предмета, його наявність/відсутність у певному просторі є, на наш погляд, одним із основних значень конструкції *there + be* [1; 10].

Змістом висловлень зі значенням *місцезнаходження об'єкта* є інформація про об'єкти, які розташовані в місці, відомому співрозмовникам, і їх часто можна сприйняти зором [1: 8], пор.:

(1) "*There is a monas'try two miles off, and there we will abide*" [11: 65].

(2) "*There stands the castle by yon tuft of trees, manned with three hundred men, as I have heard;...*" [12: 53-54]

У прикладі (2) замість дієслова *be* вживається повнозначне дієслово, яке характеризує звичайний спосіб існування предмета.

Принадібно нагадаємо, що локалізація предмета може відбуватися як за просторовим, так і за часовим показниками, хоча, як показує наш матеріал, останній не є поширеним, пор.:

(3) "*There's millions now alive that nightly lie in those improper beds which dare swear peculiar*" [13: 237-238].

(4) *"The poor world is almost six thousand years old, and all this time there was not any man died in his own person, videlicet, in a love cause"* [11: 394].

У прикладах (3)-(4) часова локалізація виражена експліцитно, а просторова імпліцитно. Саме відсутність просторового локалізатора в екзистенційному реченні визначає сферу буття існуючого предмету, як таку, що дорівнює всьому всесвіту.

Часовий локалізатор може відносити існування предмета до минулого, теперішнього, майбутнього; може бути актуалізований прислівником часу ("*now*"), прийменниковим зворотом ("*in the circle of the year*", "*in the beginning*"), прийменником, пор.:

(5) *"There's a great marriage towards for him"* [14: 46].

Коли екзистенційне речення вживається у підрядних реченнях часу, воно локалізує дію головного дієслова у часі, пор.:

(6) *"I sent for you, when there were matters against you for your life, to come to speak with me"* [12: 247].

Окрім екзистенційної моделі *there – be – NP – L*, виділяють також омонімічні конструкції з дейктичним та емпатично інтродуктивним значеннями [1: 11]. У творах ранньоновоанглійського періоду зафіксовано приклади вживання цієї конструкції для позначення розташування предмета в дейктичному просторі, пор.:

(7) *"Madam, there is at the gate a young gentleman much desires to speak with you"* [11: 442].

У реченні (7) інформація про місцезнаходження перебуває у комунікативному фокусі, і, з урахуванням контексту, ми виявляємо пресупозицію існування предмета з певними ознаками, невластивими екзистенційним реченням. Твердження про існування вже існуючого предмету є надлишковим. Для підтвердження тези про дейктичне вживання *there*, як члена опозиції *there – here*, наведемо приклади на зразок, пор.:

(8) *"Go thou with her to the west end of the wood; there is our captain"* [15: 269].

Додамо, що у ранньоновоанглійській мові в дейктичних реченнях для позначення ситуації грошових відносин, оплати праці сучасне *here* передане *there*, пор.:

(9) *"And I had but one penny in the world, thou shouldst have it to buy gingerbread. Hold, there is the very remuneration I had of thy master, thou halfpenny purse of wit, thou pigeon-egg of discretion"* [11: 350].

(10) *"There's money for thee"* [11: 504].

Деякі іменники з абстрактним значенням (напр., "*comfort*", "*hope*"), вживаються там, де в сучасній англійській мові омонімічна буттєва конструкція, яка є інтродуктивною наступному реченню (або підрядному реченні у складі складеного) представлена NP. Конструкція *there + be* виявляє собою певне явище, конкретизоване в наступному особово-дієслівному реченні, пор.:

(11) *"It was a gentle business, and becoming the action of good women. There is hope. All will be well"* [12: 544].

(12) *"But there is two hard things; that is, to bring the moonlight into a chamber; for, you know, Pyramus and thisby meet by moonlight"* [15: 552–553].

Таким чином, локалізація існуючого предмета в екзистенційних реченнях є одним із центральних значень конструкції *there + be*, оскільки буття не може відбуватися поза простором та часом. Останнє має своє вираження у локалізації екзистенційних речень, яка може відбуватися за просторовим та часовим показником. У мові існують омонімічні екзистенційні конструкції, які мають дейктичне значення та функціонують як емпатичні інтродуктори абстрактних іменників, семантично уточнюваних у наступному реченні. Як член опозиції *there – here*, вживання *there* превалює у дейктичних реченнях для позначення ситуацій грошових відносин, де у сучасній мові вживається *here*.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Медвідь М.М. Формальне й семантичне варіювання моделі *There-V-N(mod)-L* у сучасній англійській мові: Автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. – Харків, 2002. – 22 с.
2. Арутюнова Н.Д. Предложение и его смысл. (логико-семантические проблемы). – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – 384 с.
3. Арутюнова Н.Д., Ширяев Е.Н. Русское предложение. – Бытийный тип (структура и значение). – М.: Русский язык, 1983. – 198 с.
4. Бондарко А.В. Функциональная грамматика. – Л.: Наука, 1984. – 136 с.
5. Жаботинська С.А. Структура *there + to be*: лінгвокогнітивний аспект // Вестник Харьковского университета. – 2004. – № 635. – С.53-60.
6. Лейконен М. Экзистенциональные предложения в финском и русском языках. // коммуникативно-смысловые параметры грамматики и текста. Сб. статей, посв. юбилею Г.А. Золотовой. – М.: Эдиториал УРСС, 2002. – С. 164–172.
7. Мустайоки А. Теория функционального синтаксиса: от семантических структур к языковым средствам. – М.: Языки славянской культуры, 2006. – 512 с.
8. Теория функциональной грамматики. Локативность. Бытийность. Посессивность. Безусловность. – СПб.: Наука, 1996. – 229 с.
9. Селиверстова О.Н. Труды по семантике. – М.: Языки славянской культуры, 2004. – 960 с.
10. Борщев В., Парти Б. О семантике бытийных предложений // www.people.umass.edu/partee/docs/BP2002ru.pdf
11. Shakespeare W. Comedies. – London: Everyman's Library, 1994. – Vol. I. – 600 p.
12. Shakespeare W. Histories. – London: Everyman's Library, 1996. – Vol. II. – 622 p.
13. Shakespeare W. Tragedies. – London: Everyman's Library, 1992. – Vol. I. – 538 p.
14. Middleton T. A Chaste Maid in Chepside. – <http://www.tech.org/~clearly/chast.html>
15. Shakespeare W. Comedies. – London: Everyman's Library, 1992. – Vol. II. – 622 p.

Матеріал надійшов до редакції 11.05. 2007 р.

Полховская М.В. Пространственная интерпретация экзистенциального предложения (на материале ранненовоанглийских текстов).

Статья посвящена анализу периферийного значения локализации экзистенциальных предложений. Приведены примеры временной и пространственной локализации бытия предмета в ранненовоанглийском языке. Проведен анализ омонимичных экзистенциальной модели конструкций с начальным there.

Polkhovska M.V. Space interpretation of existential sentence (based on Early New English material).

The article analyses periphery locative meaning of existential sentences. The examples of time and space localization of object existence in Early New English are given and structures with initial there, homonymous to the existential model are investigated.